

Ana Torlak
Odsjek za povijest umjetnosti
Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
HR-21000 Split, Sinjska 2
ana.torlak@ffst.hr

PRIKAZ KNJIGE *NOVA POST VETERA COEPIT, IKONOGRAFIJA PRVE KRŠĆANSKE UMJETNOSTI*

Razmatranje početaka kršćanske umjetnosti zahtijeva od istraživača slojevit i multidisciplinarn pristup koji je ostvaren u knjizi *Nova post vetera coepit, Ikonografija prve kršćanske umjetnosti* autora dr. sc. Dina Milinovića, izvanrednog profesora na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Iako je djelo izdano kao sveučilišni udžbenik, namijenjen studentima povijesti umjetnosti, svojim sadržajem odgovara takvoj namjeni, no ujedno i nadilazi ciljanu publiku.

Knjiga je objavljena u listopadu 2016. godine u suizdavaštvu FFpress i Hrvatske sveučilišne naklade, a proizašla je iz autorova dugogodišnjeg bavljenja navedenom problematikom, od njegova doktorskog studija (Sorbonna, Pariz; 1984. – 1989) do izvođenja više kolegija te tematike na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu od 2002. do 2014. godine.

U kompleksnu studiju i u problematiku formiranja percepcije razdoblja kasne antike, autor postepeno uvodi čitatelje dijakronijskim uvidom u novovjekovnu historiografiju, ali i antičke izvore. Tako je dan dragocjen vodič za razumijevanje različitih aspekata u izučavanju kasnoantičke problematike.

Knjiga je podijeljena u tri veća tematska sklopa. U prvom dijelu knjige (*Kriza i njezini uzroci, Novi pogled na svijet, Svijet slike i spektakla*), nakon pregledno i sustavno iznijetih različitih interpretacija o uzrocima dekadencije Rimskog Carstva, autor prikazuje složenost rimskog odnosa prema religiji, kompleksnim uzrocima krize rimske religije i helenističke misli pod snažnim djelovanjem *nove religioznosti* koja dolazi s Istoka i zahvaća Rim već od 2. stoljeća. Uz prihvaćanje i asimilaciju novih kultova, autor navodi dominantne fenomene koji predstavljaju okosnicu u tranziciji klasične u kasnu antiku. Na ilustrativan način čitatelj je uvučen u sliku svijeta kasnoantičkog čovjeka.

Autor pokazuje kako asocijativnim postupkom, na razini ikonografije, kršćanski umjetnici sve više posežu za repertoarom carske umjetnosti. Do Milanskog edikta (313.) kršćanstvo je preuzelo velik dio stečevina antičke civilizacije, a spomenike helenističke kulture odvaja od idolopoklonstva i izvornih kulturnih namjena te ih proglašava umjetnošću. S gospodarskom krizom u 3. stoljeću pada produkcija klasične skulpture, što se nastavlja i u 4. stoljeću te polako prestaje biti dominantnim ukrasom. Iako ne nestaje, ona sada nosi drugačiju poruku. Istodobno, procvjetao je zagrobni dekor, poglavito prikazi na sarkofazima i poganskim i kršćanskim. Koliko je bila snažna moć slike u antičkom društvu, pokazuje činjenica da je i

kršćanstvo popustilo pritisku te u svoj repertoar religijskog iskustva uvlači stečevine helenističko-rimske civilizacije.

Prikaz kompleksnosti rane kršćanske umjetnosti autor u drugom dijelu knjige (*Judaistički korijeni kršćanske umjetnosti?, Počeci kršćanske umjetnosti*) proširuje razmatranjem utjecaja judeo-židovskog odnosa prema slici na razvoj kršćanskoga likovnog izričaja usporedbom oslikanih prizora kršćanske kuće i sinagoge u Dura Europosu. Iznosi pitanje uzroka oštrog zaokreta u judaističkoj, anikoničnoj tradiciji u gradu na Eufratu te utjecaj tog fenomena na kršćanski likovni ciklus. Nadalje, upozorava na specifičnosti različitih dijelova Carstva, kao i medija koji prenose sliku, odnosno znak.

Treći tematski sklop (*Konstantin i značenje 313. godine, Razvoj kršćanske umjetnosti u 4. stoljeću, Nova et vetera: novo i staro*) osvrće se na niz novosti koje donosi 4. stoljeće; turbulentne političke, demografske, ekonomske prilike, nastojanje stare aristokracije da sačuva stoljetnu tradiciju, kršćanstvo koje je preuzelo vodeću ulogu, nastajanje nove društvene elite... Previranja su se izravno odrazila i na likovni izričaj. Zorno je prikazano kako ne postoje parametri jedinstvenoga stilskog razvitka, već se prepoznaje supostojanje različitih stilova. Kao primjer analiziran je Konstantinov slavluk koji postaje oznakom prekretnice u sadržajno-likovnom smislu. S druge strane, i kršćanski simboli prolaze transformacije, primjerice, pretvorba iz Krista – pastira u Krista – osvajača, istaknuta je kao odrednica nove retorike mlade crkvene organizacije. S novim temama mijenjaju se i dominantni mediji kao sredstva prijenosa poruka. Sve to će biti priprema za »inauguraciju novog doba«, zaključuje autor.

Svaka od opisanih cjelina dobro je opremljena bilješkama u kojima čitatelj može pronaći dodatne informacije. Smještene na kraj poglavlja pružaju kvalitetnu potporu tekstu, a ne ometaju narativ. Uz to i brojni slikovni prilozi olakšavaju praćenje materije. Knjiga je opremljena i popisom ilustracija te bibliografijom, a lakše snalaženje u tekstu svakako omogućava kazalo imena i pojmova.

Knjiga *Nova post vetera coepit, Ikonografija prve kršćanske umjetnosti* studiozno je i vrijedno djelo u kojem autor na sistematičan i pregledan način obrađuje kompleksnu panoramu ikonografske problematike umjetnosti Rimskog Carstva u 3. i 4. stoljeću. Naime, s decentralizacijom Carstva promijenio se i koncept države, što je uzrokovalo i promjenu klasične paradigme. Iz tog uzavrelog kotla transformacija, autor jasno uspijeva prikazati temeljne okosnice razdoblja, nadopunjujući ih citatima izvora. Istančanom analizom ključnih spomenika pokazao je pretakanje helenističko-rimskih simbola u kršćansku tradiciju. Iako je naglasak na impulsima što dolaze iz središta golemog imperija, iz Rima, uspješno je prikazan i njihov odnos prema drugim dijelovima Carstva, među kojima su obuhvaćeni i naši prostori. Unatoč slojevitosti materije koju obrađuje, autor piše lako i razumljivim jezikom, što zadržava zanimanje čitatelja od početka do kraja teksta. Nesumnjivo je da će u sveučilišnoj nastavi, ali i znanstvenom radu, na području povijesti umjetnosti kasne antike, ova knjiga ući u krug temeljnih referencija povijesnoumjetničke literature.